

OM DE VESTING

Het garnizoenshospitaal in het Oude Minderbroedersklooster

MAASTRICHT

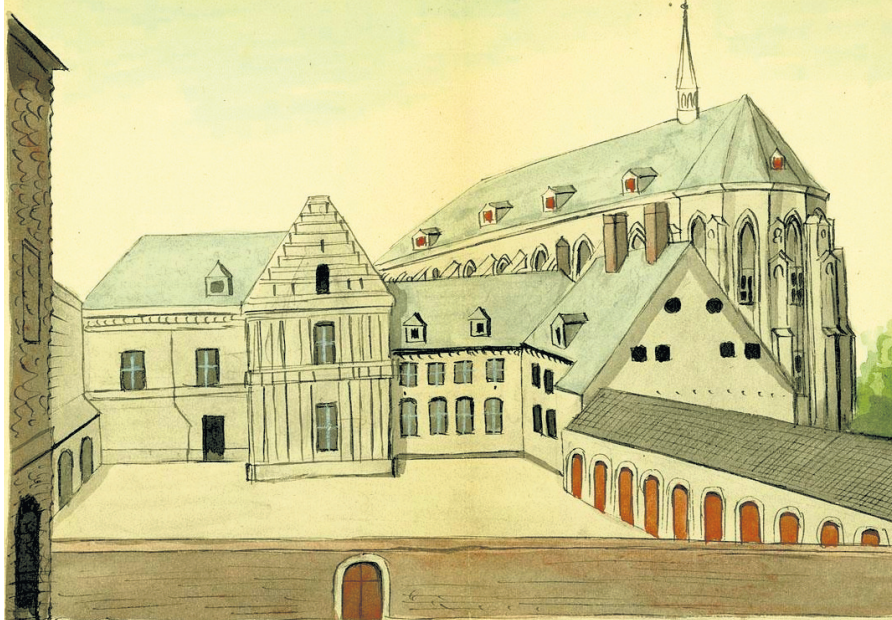
Het garnizoen van Maastricht bestond in de zeventiende en achttiende eeuw uit enkele duizenden militairen. De gewone soldaat was meestal een ongehuwde man die in een kazerne ergens in de stad leefde waar de hygiënische omstandigheden meestal te wensen over lieten. Het kwam dan ook regelmatig voor dat soldaten ziek werden, maar ook raakten ze gewond bij oefeningen, belegeringen en vechtpartijen.

Van oudsher waren ze voor verzorging dan aangewezen op de gasthuizen in de stad, maar het kwam ook wel vaker voor dat ze gewoon aan hun lot werden overgelaten. In de tweede helft van de zeventiende eeuw kwam er een garnizoenshospitaal in de stad waar zieke en gewonde soldaten niet alleen verzorging, maar ook behandeling kregen, het werd gevestigd in het Minderbroedersklooster aan de tegenwoordige Sint-Pieterstraat.

De Minderbroeders hadden daar sinds de dertiende eeuw hun klooster gehad, maar ze werden in 1639 uit de stad verdreven door de Staatse machthebbers omdat ze verdacht werden van betrokkenheid bij het verraad van 1638, een poging de stad weer in Spaanse, katholieke handen te spelen.

Vanaf 1647 zat er een gereformeerd weeshuis in het gebouwcomplex, maar dat weerhield de Fransen er in de jaren 1673-1678 niet van er toen al een militair hospitaal te vestigen.

Nadat de stad in 1678 na vijf jaar Franse bezetting weer aan de Republiek was terug gegeven, borduurden de machthebbers in Den Haag voort op het idee hier een garnizoenshospitaal te vestigen.

Het Minderbroedersklooster gezien vanuit de Bernardusstraat, getekend door Ph. Van Gulpen. In de kerk rechts op de achtergrond was het arsenaal gevestigd. De thans verdwenen gebouwen waar we recht vooruit zicht op hebben, herbergden een deel van het militaire hospitaal. Regionaal Historisch Centrum Limburg.

taal te vestigen. Een eerste reglement voor die instelling werd in mei 1679 opgesteld. Verder werd een soort ziekenfondssysteem bedacht waarbij op de wekelijkse soldij van elke soldaat die deel uitmaakte van het garnizoen een halve stuiver en van elke ruiter een stuiver werd ingehouden en in de hospitaalkas gestort. Werd een zieke of gewonde militair daadwerkelijk opgenomen, dan kostte hem dat drie stuivers per opnamedag die ook op zijn soldij werden ingehouden. Een jaarlijkse collecte in de stad onder burgers en militairen moest nog een extraatje opleveren voor de hospitaalkas.

Op 10 april 1680 nam de Raad van State in Den Haag de

beslissing het benodigde personeel voor het Maastrichtse hospitaal aan te stellen. Johan

**ORDRE EN REGLEMENT
VOOR
HET MILITAIRE
HOSPITAAL
DES
GARNISOENS
VAN
MAASTRICHT,**
Volgens het welcke de Commissarissen van het
Hospitaal, de Officieren van de Week,
den Ontfanger, Doctor, Chirurgien,
Apoccker, Ziek-Trooster, Aulic-
mer, Oppullen, en de Zieken
zelfs zigh moeten gedragen.
Geevveest den 30 April 1749.

TE MAASTRICHT,
By HENRICUS LANDTMETER, Conf-Druck-
er in Stadsrecht, woonende naast 't Oude Stadhuis.

BEKENDMAKING.
HIER KUNST MORGANDE, Gekomen in de Raad van
Garnizoen des Verreijde Netherlandse, de Luit- VAN AARDE
VAN SOMPFHOUT, en VAN LICHTENBERG, welke aan de
voet van eenen, politiek, wetenschappelijk, het dierrenamen, Regimen en
Onderhouden van de Ziek en Gewonden Soldaten van het Garnizoen,
in het Hospitaal alhier, en welke voor den tijd van Zes uren een vol-
gelyk lichte, halfjaar, met den vollen Jaren 1749.

REGENT VOORT.

De titelpagina van het reglement voor het hospitaal uit 1749.

Balthasar Caspary werd in dienst genomen als arts, Johannes Hengstman als chirurgijn, George Frederick Wusten als ontvanger en Johan Boomhouwer als hospitaalmeester. De chirurgijn kreeg toestemming een assistent of knecht in dienst te nemen en de ontvanger mocht nog een kok, twee oppassers en twee dienstmaagden aanstellen.

Het militaire garnizoenshospitaal van Maastricht was de eerste instelling van dien aard in Nederland. Het was vooral bedoeld voor ongehuw-

de soldaten, die bij ziekte 'seer miserabel souden weesen, ende haere medeslaepers in die

in de achttiende eeuw aan de instelling verbonden waren, werden benoemd tot 'Professor Anatomiae et Chirurgiae binnen Maastricht'. Zij waren betrokken bij een vroeger vorm van medisch onderwijs en Pélerin heeft -mogelijk in het hospitaal zelf- anatomische lessen gegeven.

Het gedrukte reglement voor het hospitaal dat in 1749 werd uitgegeven, geeft ons inzicht in de dagelijkse gang van zaken. Allereerst valt op dat de hospitaalmeester uit de begintijd vervangen was door een aannemer die de verzorging van de opgenomen soldaten bij aanbesteding op zich nam. We zien ook dat arts en

chirurgijn dagelijks visite lieten en dat daarbij afspraken werden vastgelegd over de behandeling. Een van de apothekers in de stad leverde de voorgeschreven medicatie tegen betaling. De patiënten moesten bij opname hun geld en hun wapens afgeven. Ze mochten het hospitaal niet zonder toestemming van hun behandelaars verlaten en dienden tijdens de artsenvisite op hun ziekenzaal te zijn. Roken en met schoenen aan op bed liggen was verboden. Het moment waarop een zieke uit het hospitaal werd ontslagen, was even simpel als doeltreffend vastgesteld, namelijk als de zieke drie dagen achtereen zijn volledige portie voeding had opgegeten.

In de Franse Tijd (1794-1814) werd het instituut omgedoopt tot Hôpital de l'Unité en bleef aanvankelijk als garnizoenshospitaal in gebruik.

In de meer rustige jaren van de Franse Tijd werd het hospitaal gesloten en deed het gebouw dienst als kazerne. Later was er tot 16 november 1813 een hospitaal voor schurftlijders - in de volksmond 'kretshospitaal' - gevestigd.

Na de Franse Tijd werd de functie van garnizoenshospitaal al snel geconcentreerd in een gebouw aan de Grote Looiersstraat en werd het Minderbroedersklooster tot 1917 de Pieterskazerne.

Jos Notermans
Stichting Menno van Coehoorn

Een militaire ziekenzaal ergens in Nederland terwijl de arts visite loopt.

In de achttiende eeuw werd de verzorging van de zieken uitbesteed aan een aannemer. Hier de aankondiging van de aanbesteding in 1786.

staet (ziekte) mede incommodeeren ende infecteren'. Om deze laatste opmerking te kunnen begrijpen, moeten we weten dat in de kazernes in die tijd per twee soldaten één bed of bedstede beschikbaar was.

Het hospitaal was gevestigd in tegenwoordig verdwenen oostelijke en zuidelijke vleugel van het klooster en werd meermaals geroemd vanwege de ruime ziekenverblijven, de wandelplaatsen en de toiletten die afvoerden op de Jeker. De artsen Pélerin en Vrythoff die

Franse militaire chirurgijns in hun uniform.